

geschiedschrijving een avontuurlijk labyrint is geworden; en iedere tijdreiziger moet er zijn eigen weg in zoeken. Dat geldt ook voor dit boek.

H. Righart

A. Hoogvliet, *Wijken in beweging. Bevolkingsdynamiek en wooncarrières in vroeg-twintigste-eeuwse woongebieden* (Dissertatie Utrecht 1992; Utrecht: Stedelijke Netwerken, 1992, 198 blz., f25,-, ISBN 90 5405 017 9).

De stadswijken die gebouwd zijn tussen 1900 en 1940 hebben vandaag de dag een zekere reputatie als aantrekkelijk woonoord, zeker onder twintigers en dertigers. De oudere, negentiende-eeuwse wijken hebben de laatste decennia vooral bekendheid gekregen als saneringswijk in het kader van de stadsvernieuwing, vestigingsplaats van migranten en als woonoord voor weinig honkvaste kamerbewoners. De wijken die in de eerste periode na 1945 tot stand kwamen, roepen associaties op met een monotoon stratenpatroon en saaie, voor gezinnen bestempelde doorzonwoningen. De wijken uit de periode 1900-1940 komen er in de beeldvorming en woonbeleving meestal beter van af. Er worden namen mee verbonden als de architect Berlage en de Amsterdamse School. In het kader van huisvestingsbeleid en stadsvernieuwing valt er tot nu toe relatief weinig over te horen. Toch hebben stadsgeografen deze wijken al in de jaren zeventig bestempeld als 'potentieel saneringsghetto van de toekomst'. Zij gingen er van uit dat ze dezelfde 'verrottingsverschijnselen' zouden gaan doormaken als de negentiende-eeuwse wijken.

De auteur van dit proefschrift heeft getracht de problematiek van deze vroeg-twintigste-eeuwse wijken in kaart te brengen, door hun veranderende positie binnen de grootstedelijke woningmarkt te onderzoeken en de mede ten gevolge daarvan zich wijzigende functie voor verschillende typen huishoudens. Het onderzoek spitst zich toe op de periode na 1971 en op negen wijken in de steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. De resultaten van het onderzoek zijn met name van belang voor bestuurders en beleidsmakers op het gebied van huisvesting en stadsvernieuwing. Voor de historicus is het interessant dat de auteur vanuit een dynamisch historisch perspectief inzicht probeert te krijgen in de problemen van wijken en wijkbewoners. Eén van de stellingen die Hoogvliet poneert is dat de ontwikkeling die een wijk doormaakt, in belangrijke mate wordt beïnvloed door de kenmerken die ze in de ontstaansfase meekrijgt. Kent een wijk veel dezelfde typen huizen, dan is het immers meestal zo dat in de beginfase de bevolking tamelijk homogeen van karakter is, bijvoorbeeld allemaal jonge gezinnen met opgroeiende kinderen. Zo'n wijk krijgt na verloop van tijd een heterogeen karakter doordat de kinderen wegtrekken, veel ouderen naar kleine huizen gaan en de vrijkomende huizen bewoond gaan worden door zeer uiteenlopende huishoudens. Een stadium verder kan die wijk wederom een homogeen karakter krijgen. Maar lang niet alle wijken maken dit proces op dezelfde wijze door. De selectieve migratie binnen een wijk wordt onder meer bepaald door de huishoudenscyclus, de werkcarrières van de bewoners, de kwaliteit van de woningen, de aantrekkingskracht van de wijk en dergelijke. Het is de aardigheid van dit boek dat veranderingen binnen een sociaal-geografisch systeem als een woonwijk worden verklaard met geaggregeerde gegevens op individueel niveau. Winst hiervan is in elk geval dat afgerekend wordt met de idee van een wijk of buurt als een organisme dat een aantal fasen in ontwikkeling moet doormaken. Het blijkt niet zo te zijn dat na een periode van bouwen en bloeien onvermijdelijk een tijd van verval en aftakeling komt. Deze fasentheorie legitimeert een politieke onverschilligheid jegens negatieve buurtontwikkelingen. Juist de vroeg-twintigste-eeuwse wijken laten duidelijk zien dat dit patroon niet opgaat. Veel van deze buurten hebben een vrij gunstige positie op de woningmarkt weten te behouden. Hoogvliet heeft zijn betoog onderbouwd met een keur aan gegevens over

de samenstelling en het verloop van de bevolking in de negen geselecteerde wijken. Ook heeft hij via een enquête gegevens bij elkaar gebracht over de wijkbewoners. Het jargon en de overvloed aan statistische bewerkingen maken het voor de doorsnee historicus een tamelijk moeilijk verteerbaar boek. Het hoofdstuk over de totstandkoming en eerste ontwikkeling van de betrokken woongebieden zal hem het meest boeien.

Ton Duffhues

J. C. H. Blom, e. a., ed., *Een brandpunt van geleerdheid in de hoofdstad. De Universiteit van Amsterdam rond 1900 in vijftien portretten* (Hilversum: Verloren, Amsterdam: Amsterdam University Press, 1992, 345 blz., f49,-, ISBN 90 6550 349 8).

Het in 1632 opgerichte Athenaeum Illustre en zijn opvolger, de (Gemeentelijke) Universiteit van Amsterdam, hebben sinds de jubileumviering van 1932 weinig belangstelling genoten. Een groep Amsterdamse historici tracht sinds kort een einde te maken aan deze onverschilligheid. Het eerste resultaat van hun inspanningen is een bijzonder verzorgd uitgegeven bundel hoogleraarportretten. De bundel herinnert aan de eerder gepubliceerde Groningse professoren-galerij ('*Om niet aan onwetendheid en barbarij te bezwijken*'). *Groningse geleerden 1614-1989* (Hilversum, 1989)), maar is minder breed opgezet: de Amsterdamse historici beperken zich tot de eerste halve eeuw sinds het bestaan van de Universiteit van Amsterdam als volwaardige universiteit. Deze periode, beginnend in 1877, was een periode van grote bloei (vier van de vijftien in deze bundel besproken hoogleraren ontvingen een Nobelprijs). Met name de nieuw opgerichte Faculteit der 'natuurphilosophie' (wis- en natuurkunde) droeg daartoe bij, mede doordat zij de kans kreeg haar studenten en professoren niet alleen uit het traditionele gymnasium-milieu, maar ook uit de in 1863 ingestelde HBS-opleiding te recrutereren.

Het groeiende prestige van de natuurwetenschappen en de verschuivingen in de criteria om tot de universiteit te worden toegelaten, getuigden van de druk waaronder de academische tradities in het laatste kwart van de negentiende eeuw ook in Amsterdam kwamen te staan. In een knap opgevat inleidend essay beschrijft P. de Rooy het dubbelzinnige karakter dat elke verwijzing naar de (specifiek Amsterdams gedachte) tradities in een tijdvak van doorgedreven universitaire modernisering kreeg. Zo werd het grotendeels imaginaire beeld van de *mercator sapiens* ook te hulp geroepen om de sterke spanningen tussen stad en universiteit af te zwakken.

De vijftien geselecteerde universitaire erflaters behoren tot verschillende generaties (de oudste — A. Pierson — werd geboren in 1831, de jongste — N. W. Posthumus — in 1880) en tot verschillende disciplines (de faculteit der wis- en natuurkunde en de letterenfaculteit hebben met respectievelijk vijf en vier geportretteerden een licht overwicht, maar ook de juristen zijn goed vertegenwoordigd). Bovendien bevat de bundel artikelen over zeer uiteenlopende persoonlijkheden. Terwijl de ene natuurkundige — J. D. van der Waals — zijn experimentele activiteiten beperkte tot het spelen van een incidenteel partijtje biljart, zette de andere — P. Zeeman — het ene experiment na het andere op. En terwijl de ene historicus — H. Brugmans — rust zocht in de beschrijving van de 'natuurlijke loop der dingen', dreef de onrust de andere — Posthumus — tot de creatie van instituut na instituut. Wisselend is ten slotte ook de kwaliteit van de opstellen. Sommige auteurs zijn erin geslaagd 'leven en werk' van de hen toebedeelde erflater te verdichten tot een boeiend en aantrekkelijk portret. Dat geldt bijvoorbeeld voor de portretten van de gynaecoloog H. Treub, een openhartig en zelfbewust man wiens opvattingen meermaals het voorwerp van geruchtmakende debatten werden, en van de botanicus H. de Vries, die een avontuurlijk leven voor de wetenschap leidde. Andere opstellen ontleen hun kwaliteit aan de spankracht van het betoog dat zij bevatten. Het portret van Brugmans — kritisch en enigszins ongeduldig van toon — is er het beste voorbeeld van. Het steekt scherp af tegen de schoolse